

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ВИМІРАХ ОРГАНІЗАТОРІВ ОСВІТИ 20-Х-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

Богомолова М.Ю.

*кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна*

20-і-30-і роки ХХ століття стали часом бурхливого розвитку української культури, як вважають деякі історики, періодом національного ренесансу. Потяг українців до свого відродження був зумовлений головним чином впливом революції. Хоч еміграція з України великої частини старої інтелігенції була втратою для культурного розвитку (наприклад, С. Русова, С. Сірополко та ін.), поява нової когорти творчих талантів з лихвою компенсувала її [2, с. 344].

З лютого 1920 р. в усіх установах України декретом ВУЦВК запроваджено вживання української мови поряд з російською. Розвиток освіти відбувається під знаком українізації шкільництва, реалізації ідей єдиної трудової школи та професіоналізації навчання. Така важлива установа, як Народний комісаріат освіти перебуває під керівництвом палких українців – Г. Гринька, О.Шумського, М. Скрипника. Чи не вперше в історії нації національна державна політика стає основою для розвитку педагогічної науки і школи [3, с. 34].

За свідченнями дослідників, наприкінці 1920-тих рр. почався новий науковий переворот у педагогіці. В Україні почала відбуватися оригінальна освітня система, що стала виявом творчості української громади.

Метою нашої статті є дослідження соціального виховання особистості у вимірах організаторів освіти 20-х-30-х років ХХ століття в Україні.

Ян Петрович Ряппо (1880-1958 рр.) – державний діяч, педагог, вчений, автор праць з історії школи та педагогіки.

Народився в 1880 році у Верреському повіті (Естонія) в сім'ї селян. Освіту здобув у Петербурзькому університеті (1904-1909 рр). Після завершення навчання займався вчительською діяльністю спочатку на батьківщині, а потім у Петербурзі. З 1917 р. працював в Україні: в Миколаєві й Одесі. З 1920 р. переїхав до Харкова, де до 1928 р. займав посаду заступника наркома освіти України.

Саме Я. Ряппо здійснював не лише теоретичну розробку, а й практичне втілення українського варіанту освітньої системи. Згідно даних С. Сисоєвої та І. Соколової, він був співавтором або автором всіх значних документів Українського наркомосу, оскільки за період його діяльності на цій посаді змінилися чотири наркоми [5, с. 12].

Водночас, поряд з діяльністю заступника наркома, з 1922 по 1927 рр. Я.Ряппо очолював журнал «Шлях освіти», перетворивши цей орган наркомосу на активного пропагандиста здобутків українського шкільництва. Брав активну участь у нарадах, з'їздах, конференціях та інших освітніх форумах, де його доповіді, присвячені проблемам ліквідації неписьменності народних мас, українізації освіти, підготовки кваліфікованих кадрів, відрізнялись глибиною аргументації й були побудовані на конкретних прикладах [7, с. 79].

У період з 1928 по 1938 рр. Я. Ряппо залишив освітню діяльність і обіймав посади, пов'язані з господарською діяльністю.

Після 1938 р. займав посади у наркоматі освіти Башкирії, був директором московської філії українського педагогічного видавництва «Радянська школа», у Києві – керівником науково-методичного кабінету Міністерства освіти. З 1948 р. займався літературною діяльністю.

Аналіз досліджень творчих доробок цього діяча дозволяє охарактеризувати його особистість не лише як активного творця системи освіти в Україні, але як і першого історика радянської школи і педагогіки України. Найбільш відомі його праці «Робітнича освіта на Україні та її найближчі перспективи» (1925), «Реформа вищої школи на Україні в роки революції» (1925), «Народна освіта на Україні за 10 років революції» (1927), «Що дала Жовтнева революція у галузі освіти на Україні» (1928), «Проблеми професіоналізму і політехнізму в

радянській шкільній системі» (1929) та інші, які присвячені вадам перших пореволюційних років, опису всіх складностей боротьби за перебудову освітньої справи України і тим досягненням, що відбулися в галузі освіти за певний час [6, с. 33].

Більшість дослідників вважають найбільш цінними праці Я. Ряппо «Загальний огляд боротьби за народну освіту у самодержавній Росії», «Народна освіта на Україні за 10 років революції». У першій праці, яка написана у 1949 році і зберігається в архівних матеріалах особистого фонду Я. Ряппо, ґрунтовно проаналізовано і визначено основні чинники, що в подальшому вплинули на розвиток освіти України радянського періоду. У другій роботі послідовно розкрито етапи перебудови української школи за 10 років після революції. Тут автор порівнює становлення і розвиток освітніх систем України та Росії і впевнено доводить переваги українського варіанту. Головне завдання навчально-виховних закладів Я. Ряппо вбачав у тому, щоб підготувати активні покоління, здатні до підвищення культури народу. Він вважав, що слід будувати систему освіти переважно за такими показниками: до 15 років – єдина система соціального виховання, з 15 років – ремісничка школа, або школа ФЗУ, тобто професійні школи, які б готували молодь до кваліфікованої праці та водночас – до навчання у вищих навчальних закладах [8, с. 237].

З одного боку, ця ідея втілювала в життя соціальну справедливість щодо дитини, з іншого – виступала засобом поєднання навчання з продуктивною працею учнів і залучала їх до реальних виробничих процесів. Багато документів того періоду були проникнуті духом революційної романтики, являли собою еkleктичну єдність ідеалів «трудової школи» та «вільного виховання» і не завжди враховували реалії часу. Не випадково було визнано найбільш відповідною ідеалам суспільства модель «школи праці», яка була дуже популярною на заході і визнавалася багатьма вітчизняними теоретиками і практиками ще наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. (ідеї Д. Дьюї, І. Кільпатріка та ін.) [9, с. 91].

Слід зауважити, що революційна перебудова, яка відбувалася в той період, вимагала від керівників освіти нових підходів, нових рішень. Цим і пояснюється деяка категоричність суджень Я. Ряппо. Так, наприклад, поняття про школу, як основну ланку навчально-виховного процесу, було замінено ідеєю соціального виховання дитячих будинках. Безумовно, значним досягненням керівництва Наркому УРСР у перші роки Радянської влади, і зокрема Я. Ряппо, було те, що в дуже обмежені строки в умовах розрухи було створено концепцію школи і нову систему народної освіти. То був новий безпрецедентний шлях в історії побудови освітньої системи [1, с. 281].

Отже, ідеї Я. Ряппо про професійну освіту та співвідношення загальної і професійної освіти відповідали вимогам того часу про поєднання навчання з виробничою працею. Але реалізація цих ідей у шкільній практиці 20-х-30-х рр. ХХ століття була пов'язана з певними, підчас нездоланими труднощами. Відсутність необхідного обладнання, кваліфікованих кадрів, досвіду негативно відбивалися на підготовці молоді і до праці, і до подальшого навчання. У зв'язку з цим, система освіти України і сама концепція піддавалась критиці.

Саме Я. Ряппо належить помітна роль в історії народної освіти України радянського періоду. Він розробив і обґрунтував складові системи освіти, практично впроваджував ці розробки, а також першим систематизував історичний процес становлення українського шкільництва 20-х-30-х рр. ХХ ст.

Література:

1. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца ХХ в. : Учебное пособие, для педагогических учебных заведений / Под ред. Академика РАО А.И.Пискунова. – 2 е. изд., испр. и дополн / И.А. Пискунов. – М.: ТЦ “Сфера”, 2001. – 512с.
2. История социальной педагогики: Хрестоматия учеб.: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Под ред. М.А.Галагузовой / М.А. Галагузова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 544 с.

3. Кравець В.П. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст. / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
4. Сухомлинська О.В. Нариси історії українського шкільництва. 1905 – 1933: Навч. посіб./ О.В.Сухомлинська та ін., за ред. О.В.Сухомлинської. К., 1996. – 248с.
5. Ряппо Я.П. Новый этап реформы педагогического образования / Я.П. Ряппо // Путь просвещения. 1923. № 7–8.– 63 с.
6. Ряппо Я.П. Загальне навчання на Україні / Я. П. Ряппо // Шлях освіти. 1925. № 11. – 48с.
7. Ряппо Я.П. Короткий нарис розвитку української системи народної освіти / Я.П. Ряппо. – К., 1927. – 584 с.
8. Сисоєва С., Соколова І. Нариси з історії розвитку педагогічної думки / С.Сисоєва, І. Соколова. – К.: ,2003. – 307 с.
9. Янкович О.І. Проблеми соціально-педагогічної роботи з сім'єю у творчості В.Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ. Серія: Педагогіка / О.І. Янкович. – 2002. №5. – С.89-92.